

УДК 338.436:330.341.1

Замрига А. В.

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АПК УКРАЇНИ

Проведено дослідження сутності та необхідності здійснення організації, а також побудови механізму державного регулювання інноваційної діяльності на агропромислових підприємствах. Здійснено загальну характеристику понятійного апарату між економічними категоріями, які застосовуються в процесі управління інноваційною діяльністю підприємств агропромислового комплексу.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, інноваційний процес, інноваційний розвиток, національна інноваційна система (НІС).

Постановка проблеми. Інноваційна діяльність є важливою та необхідною умовою успішного розвитку агропромислових підприємств, які за своїм природним та аграрним потенціалом могли б посісти провідне місце серед країн ЄС. Однак інноваційна діяльність використовується неефективно, і основною причиною такої ситуації є нездатність агропромислових підприємств впроваджувати інновації у повсякденну роботу. Також науково-технічна та інноваційна сфера не виконує належним чином роль джерела економічного зростання через відсутність дієвих економічних стимулів, які б захоплювали агропромислові підприємства здійснювати технологічну модернізацію своїх підприємств шляхом активного запровадження інновацій. На сьогоднішньому етапі розвитку інноваційна діяльність на агропромислових підприємствах потребує підвищення ефективності виробничої структури, розвитку внутрішнього ринку, який буде орієнтований на експорт, необхідне посилення наукового та практичного інтересу до питань, які виникають в процесі здійснення інноваційної діяльності на агропромислових підприємствах [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовні дослідження особливостей розвитку інноваційної діяльності на агропромислових підприємствах здійснювали провідні вітчизняні вчені, такі як В.Г. Андрійчук, А.П. Гайдуцький, О.І. Дацій, Л.В. Дейнеко, М.В. Зубець, М.І. Кісіль, М.Ю. Куденська, М.Х. Корецький, М.Ф. Кропивко, М.І. Крупка, В.Г. Чабан, О.І. Янковська, П.М. Музика, а також дане питання досліджували зарубіжні вчені, зокрема: В. Александрова, Х. Барнет, С. Вітте, Б. Гриньов, Е. Денісон, П. Друкер, П. Завлін, М. Кондрат'єв, С. Кузнец, Р. Менсел, Г. Менш, В. Мічерліх, Р. Солоу, Л. Соті, Б. Твісс, Р. Фатхутдінов, Х. Фрімен, А. Шпідгоф, Й. Шумпетер та ін. Водночас у вітчизняних і зарубіжних наукових публікаціях недостатньо розроблені теоретичні та практичні аспекти стосовно визначення пріоритетних напрямів підвищення інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві в нових вимірах економічного простору.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз особливостей розвитку інноваційної діяльності на агропромислових підприємствах, а також побудова механізму державного регулювання. На основі опрацювання сучасної літератури зробити пропозиції щодо подальшого розвитку та удосконалення інноваційної діяльності на агропромислових підприємствах.

Мета статті – розгляд теоретичних аспектів стосовно визначення особливостей розвитку інноваційної діяльності на агропромислових підприємствах, здійснення моніторингу існуючих проблем в нових вимірах економічного простору та опрацювання авторських підходів щодо окреслен-

ня пріоритетів підвищення розвитку інноваційної діяльності на агропромислових підприємствах.

Виклад основного матеріалу. Для повного розуміння інноваційної діяльності спробуємо охарактеризувати основні економічні категорії, які застосовуються в процесі управління інноваційною діяльністю підприємств агропромислового комплексу. Отже, загальна характеристика і те, що розуміється під поняттям «інновація», вперше було запропоновано Й.А. Шумпетером (англ. innovation – введення новинок, нововведення), який визначав інновацію як зміни з метою впровадження і використання нових видів споживчих товарів, нових виробничих і транспортних засобів, ринків і форм організації у промисловості [2, с. 53]. Такої ж думки дотримуються Л.С. Бляхман, Ф. Валента, А.І. Прігожин, Ю.В. Яковець та ін. Однак поняття інновація дуже багатогранне і сьогодні в економічній літературі є багато тлумачень цього терміну. Кожне з цих визначень має право на існування, оскільки характеризує певний аспект поняття «інновація» і залежить від обраного об'єкта та предмета досліджень. Закон України «Про інноваційну діяльність» визначає поняття інновації: це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [3, с. 114]. Такі ж твердження ми можемо знайти у працях Ф. Ніксона, В.Д. Дорофеева та Г.М. Шмельової.

Щодо поняття інноваційної діяльності, то воно розглядається у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Так, Л.М. Огольова вважає, що інноваційна діяльність є не єдиним актом впровадження будь-якої новації, а цілеспрямованою системою заходів по розробці, впровадженню, освоєнню, виробництву, дифузії і комерціалізації новацій [4, с. 17]. Аналогічні твердження можна зустріти у дослідженнях С.М. Ілляшенка, Б.Ф. Заблоцького, М.П. Денисенка, А.П. Гречана, М.В. Гамана та ін.

Інноваційний розвиток, у першу чергу, характеризує обраний підприємством стратегічний напрямок діяльності, який направлений на систематичне і комплексне використання інновацій у всіх сферах діяльності підприємства і забезпечення на цій основі сталого економічного зростання у довгостроковій перспективі. Тому такі категорії, як інноваційний процес та інноваційна діяльність є досить схожими, але не тотожними. На нашу думку, основна їх відмінність полягає в тому, що інноваційна діяльність – поняття більш об'ємне, охоплює всі сфери діяльності і характеризує обраний підприємством чи організацією інноваційний

напрямок розвитку, а інноваційний процес стосується лише певної конкретної інновації.

Такі вітчизняні вчені, як Л.І. Михайлова, С.Г. Турчина та С.Д. Ільєнкова вважали, що інноваційний процес – це підготовка та здійснення інноваційних змін, він складається із взаємопов'язаних фаз, таких як створення (винаходу), освоєння та розповсюдження інновацій [5, с. 30], які утворюють єдине, комплексне ціле.

Інноваційний процес є процесом послідовного перетворення нової ідеї в інновацію. Він включає в себе ряд взаємопов'язаних етапів, які дозволяють трансформувати нову ідею в об'єкт інтелектуальної власності, довести його до практичного використання з метою одержання певного виду ефекту. Колектив вчених – О.І. Волков, М.П. Денисенко, А.П. Гречан – вважали, що в загальному вигляді інноваційний процес являє собою одержання і комерціалізацію винаходу, нових технологій, видів продуктів і послуг, рішень виробничого, фінансового, адміністративного або іншого характеру та інших результатів інтелектуальної діяльності [6, с. 15].

Проаналізовані поняття відносяться до інноваційної діяльності агропромислових підприємств, а сукупність усіх інноваційних процесів, які відбуваються на підприємстві незалежно від часу і місця їх реалізації, забезпечують здійснення інноваційної діяльності. В свою чергу, інноваційна діяльність агропромислового підприємства можлива лише за умови досягнення ефективності і взаємодії всіх процесів та орієнтації на довгострокову перспективу.

Інноваційній діяльності на агропромислових підприємствах притаманна певна специфіка, що позначається на можливостях запровадження широкого спектра інновацій у виробництво сільськогосподарської продукції. Інноваційна діяльність в сільськогосподарському виробництві потребує попередньої оцінки її впливу на земельний фонд, живі організми. Також на сільськогосподарських підприємствах існує значно високий рівень ризику при запровадженні інноваційної діяльності у виробництво сільськогосподарської продукції. Розв'язання всіх цих проблем потребує фінансування і, насамперед, державного. В інституційному забезпеченні інноваційної діяльності на агропромислових підприємствах значну роль відіграє інноваційний потенціал як система чинників і ресурсів.

1. Ринковий потенціал відображає рівень відповідності можливостей підприємства зовнішнім ринковим потребам інновацій, які генеруються ринковим середовищем.

2. Фінансовий потенціал – відповідність фінансового стану інвестиційної привабливості, кредитоспроможності й системи ефективного управління фінансами підприємства щодо забезпечення стійкості інноваційної діяльності на всіх етапах інноваційного циклу.

3. Кадровий потенціал – характеризує можливості персоналу та робітників підприємства засто-

сувати нові знання і технології, організаційні й управлінські рішення, виконати розробку і виготовити нову інноваційну продукцію; інтелектуальний потенціал – визначає можливості генерації та сприйняття ідей і задумів новацій, доведення їх до рівня нових технологій, конструкцій, організаційних та управлінських рішень.

4. Інформаційний потенціал – інформаційна забезпеченість підприємства, ступінь повноти і точності інформації, необхідної для прийняття ефективних інноваційних рішень.

5. Мотиваційний потенціал – характеризує можливість підприємства щодо приведення у відповідність і узгодження різноспрямованих інтересів суб'єктів інноваційного процесу: розробників інновацій; виробників нових товарів; інвесторів, постачальників вихідної сировини, матеріалів і комплектуючих; торгових та збутових посередників; споживачів; суспільство в цілому тощо.

6. Комунікаційний потенціал – наявність комунікаційних зв'язків, які відображають рівень визначеності й ефективності взаємодії підприємства з елементами зовнішнього середовища, що сприяють реалізації мети інноваційної діяльності.

7. Науково-дослідний потенціал – відображає наявність створеного резерву результатів науково-дослідних робіт, достатнього для генерації нових знань, спроможність проведення досліджень з метою перевірки ідей новацій і можливості їхнього використання у виробництві нової продукції.

8. Техніко-технологічний потенціал – здатність оперативно переорієнтувати виробничі потужності та налагодити економічно ефективне виробництво нових продуктів, які відповідають ринковим потребам.

9. Інтелектуальний потенціал – визначає можливості генерації та сприйняття ідей і задумів новацій, доведення їх до рівня нових технологій, конструкцій, організаційних та управлінських рішень.

Одним з основних аспектів є побудова механізму державного регулювання інноваційного розвитку, яка полягає у створенні умов для стабільного фінансування інноваційної діяльності на агропромислових підприємствах. Контури побудови механізму державного регулювання інноваційної діяльності агропромислових підприємств формуються різними інститутами регламентуючого та стимулюючого призначення. Вважається, що за рахунок і під впливом інститутів у країні має бути створена національна інноваційна система (НІС). НІС повинна являти сукупність взаємозалежних організацій (структур) приватного й державного секторів, які індивідуально та у взаємодії один з одним зумовлюють генерацію й поширення нових знань і технологій в межах конкретної держави в агропромислові підприємства незалежно від форми власності; комплекс інститутів правового, фінансового й соціального характеру, що забезпечують інноваційні процеси на агропромислових підприємствах та мають міцне

національне коріння, традиції, політичні й культурні особливості. Національна інноваційна система як сукупність інститутів та інститутів забезпечує комплексність і системність інноваційної діяльності, враховуючи його національні й галузеві особливості. Її завданням є розбудова цілісної системи зв'язків між агропромисловими підприємствами, які зацікавлені у продукуванні-впровадженні інновацій у виробництво сільськогосподарської продукції (Рис. 2).

Рис. 1. Інноваційний потенціал як система чинників і ресурсів, які необхідні для успішного здійснення організації інноваційної діяльності

Механізм державного регулювання інноваційного розвитку на агропромислових підприємствах все ще перебуває на етапі розвитку й удосконалення, адже в умовах переходу економіки на ринкові відносини науково-інноваційна діяльність агропромислових підприємств була вимушена перебудовуватися. Вимогою ринку стало формування організаційно-інноваційних структур – інститутів із продукування й організації впровадження інновацій, до яких відносять:

1) науково-дослідні, проектно-конструкторські, дослідно-експериментальні організації, що працюють за профілем базової діяльності інноваційних структур;

2) виробничі підприємства, які реалізують результати науково-дослідних розробок і винаходів;

3) служби менеджменту, маркетингу, реклами; інноваційні фонди, банки, страхові фірми, біржі науково-технічних розробок; установи науково-технічної експертизи, юридичного захисту інтелектуальної власності;

4) заклади освіти і підготовки кадрів, які спеціалізуються на підготовці кадрів та підвищенні кваліфікації спеціалістів із базових спеціальностей інноваційних структур;

5) редакційно-видавничі організації; інформаційно-комунікаційні підрозділи.

Світовий досвід показує, що оптимальними і перспективними інноваційними агропромисловими підприємствами є державні наукові центри, малі інноваційні підприємства, науково-виробничі об'єднання (комплекси), бізнес-інкубатори, технопарки, гібридні лабораторії. Їхньою основною особливістю є націленість на розробку й впровадження наукових досягнень у виробництво, а в умовах ринку – й на комерціалізацію інновацій.

Пропозиції щодо подальшого розвитку та удосконалення інноваційної діяльності на агропромислових підприємствах:

1. Прийняття Міністерством аграрної політики та продовольства України моделі розвитку інноваційної діяльності на агропромислових підприємствах з відкритою схемою фінансування розробок та впровадження інноваційних проектів.

2. Створення обласних центрів науково-інформаційного забезпечення, які безпосередньо будуть здійснювати контроль за впровадженням інновацій у повсякденну діяльність агропромислових підприємств, та витрачання коштів на інноваційні проекти.

Список літератури:

1. Саранчук Г.М. Інноваційний розвиток сільського господарства як основа підвищення його конкурентоспроможності // Інноваційна економіка. – 2010. – № 1. – С. 26–32.
2. Шумпетер Й.А. Теорія економічного розвитку: Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры. / Й.А. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 456 с.
3. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. №40-ІУ // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2002. – № 36. – Ст. 266.
4. Інноваційний менеджмент: учеб. пособие / Под ред. д.э.н. Л.Н. Оголевой. – М.: ИНФРА-М, 2006. – 238 с.
5. Михайлова Л.І. Інноваційний менеджмент: навч. посіб. для студ. вузів / Л.І. Михайлова, С.Г. Турчина. – К.: ЦУЛ, 2007. – 248 с.
6. Волков О.І., Денисенко М.П., Гречан А.П. та ін. Економіка та організація інноваційної діяльності: Підручник (третє видання). – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 662 с.
7. Чабан В.Г. Інновації як умова підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору // Економіка АПК, 2006. – № 7. С. 53–58.
8. Марковський І.О. Організаційно-економічний механізм забезпечення інноваційного розвитку країн-членів ЄС // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 1. – С. 28–33.
9. Гринюк Н.А. Деякі аспекти інноваційного розвитку України в умовах інтеграції // Проблеми науки. – 2011. – № 10. – С. 2–6.
10. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: Навчальний посібник / С.М. Ілляшенко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Суми: ВДТ «Університетська книга»; К.: Видавничий дім «Княгиня Ольга», 2005. – 324 с.

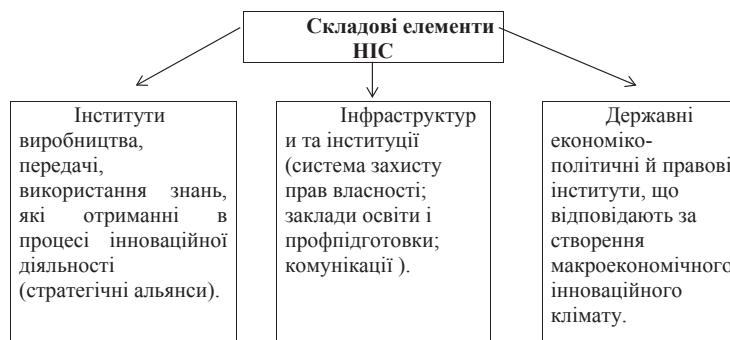

Рис. 2. Складові елементи національної інноваційної системи

3. Створення та організація інститутів венчурного фінансування, капітал яких може бути зібраний за рахунок великих підприємств, банків, страхових компаній, а також прийняття Закону України «Про венчурну діяльність».

4. Обов'язкове державне страхування інноваційних розробок та проектів в процесі впровадження в діяльність агропромислового підприємства.

5. Зменшення податків для агропромислових підприємств, які безпосередньо здійснюють впровадження інноваційних проектів в свою діяльність, на цей термін.

6. Надання державних кредитів агропромисловим підприємствам, які є активними учасниками запровадження інноваційних розробок в свою діяльність.

Висновки і пропозиції. Аналіз особливостей розвитку інноваційної діяльності на агропромислових підприємствах свідчить про необхідність системного підходу до створення оптимальних умов для ефективного подальшого розвитку інноваційної діяльності та побудови механізму державного регулювання інноваційного розвитку, який полягає у створенні умов для стабільного фінансування інноваційної діяльності на агропромислових підприємствах.

Інноваційна діяльність повинна бути спрямована на систематичне і комплексне використання інновацій у процесі виробництва сільськогосподарської продукції для забезпечення сталого економічного зростання. Для узагальнення теоретичних аспектів інноваційної діяльності ми дали загальну характеристику окремих економічних категорій, які застосовуються в процесі управління інноваційною діяльністю підприємств агропромислового комплексу.

Замрыга А. В.

Национальный научный центр «Институт аграрной экономики»

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В АПК УКРАИНЫ

Резюме

Проведено исследование сущности и необходимости осуществления организации, а также составления механизма государственного регулирования инновационной деятельности на агропромышленных предприятиях. Выполнена общая характеристика понятийного аппарата между экономическими категориями, которые используются в процессе управления инновационной деятельностью предприятий агропромышленного комплекса.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, инновационный процесс, инновационное развитие, национальная инновационная система (НИС).

Zamryha A. V.

National Science Center «Institute of Agrarian Economics»

CHARACTERISTICS OF INNOVATIVE ACTIVITY IN AGRO-INDUSTRIES

Summary

The research of essence and importance of providing organization and building mechanism of state regulation of innovative activity in agro-industry has been conducted. The general characterization of conceptual framework of economic categories, which are applied in the process of innovative activity in agro-industry, has been made.

Key words: innovation, innovative activity, process of innovation, innovative development, nationwide innovative system (NIS).

УДК 330.101.8

Зеленюк Т. А.

Институт економіки та прогнозування
Національної академії наук України

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ

У статті досліджено теоретичні питання інституціонального забезпечення функціонування ринку електроенергії та визначено взаємозв'язки між його складовими. Доведено доцільність удосконалення інституціонального забезпечення в умов лібералізації ринку електроенергії. Запропоновано шляхи підвищення ефективності функціонування ринку електроенергії України.

Ключові слова: інституціональне забезпечення, інститути, інституції, ринок електроенергії, біржа.

Постановка проблеми. Впродовж останніх десятиліть електроенергетичний сектор країн світу зазнав серйозних інституційних перетворень, спрямованих на впровадження в ньому ринкових відносин. Інституціональна структура національного ринку електроенергії є малоєфективною, зокрема через низьку адаптованість інститутів до структурних змін та нових викликів економічних перетворень. Важливим критерієм сформованості ринку є наявність справедливих принципів і правил економічної взаємодії його суб'єктів. Для запровадження ефективних ринкових відносин в електроенергетиці необхідним є формування відповідного інституціонального забезпечення, адже існує за якісними параметрами поступається провідним країнам світу.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти інституціонального забезпечення на різних рівнях економіки дослідженні у працях зарубіжних і вітчизняних вчених: Дж. Кемпбела, Д. Норта, О. Оболенського, О. Беляєва, В.В. Дементьєва, А.А. Чухна, О.Г. Шпикуляка та ін. Провідною лінією дослідження вчених є обґрунтування необхідності створення інституціональних передумов для розвитку економіки країни. Проте окремі напрями інституціоналізму потребують поглибленого вивчення, зокрема не приділено достатньої уваги

дослідженню інституціоналізму в секторальному розрізі, питанню інституціонального забезпечення розвитку ринку електроенергії, виокремленню та взаємодії його складових.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Процеси трансформації ринку електроенергії останніх десятиліть свідчать про те, що ефективне інституційне середовище не виникає автоматично, а його перенесення з успішно функціонуючих зарубіжних ринків електроенергії не гарантує відбору найбільш ефективних інститутів без урахування особливостей національного ринку. Відтак успішне функціонування ринку електроенергії України потребує адекватного інституціонального забезпечення, яке має сприяти створенню ефективного конкурентного середовища на ринку, збалансуванню ринкових принципів та державного регулювання ціноутворення і торгівлі на електричну енергію, покращенню якості обслуговування споживачів.

Мета статті. Метою цієї роботи є визначення змісту інституціонального забезпечення, зв'язків між його складовими та обґрунтування напрямів його удосконалення в умовах лібералізації ринку електроенергії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досліджуючи трансформацію ринку електроенергії,